Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:
(1). Karimov H. Adabiy jarayon va milliy o‘zlik. Toshkent, “Akademnashr”, 2018.
(2). Qo‘shjonov M. Eshqobil Shukur ijodi va poetik innovatsiya. “Adabiyot”, Toshkent, 2015.
(3). Yo‘ldoshev Q. Zamonaviy o‘zbek she’riyati poetikasi. Toshkent, “Fan”, 2019.
(4). Eshqobil Shukur. “Hamal ayvoni”. Toshkent, 2002, “Sharq” nashriyoti.
(5). Eshqobil Shukur. Yurak daftari. Toshkent, 2010, G‘afur G‘ulom nashriyoti.
(6). Eshqobil Shukur. Sukutning kuyi. Toshkent, 2014, “Adabiyot” nashriyoti.
(7). Eshqobil Shukur. So‘z va sukunat. Toshkent 2018, “Sharq” nashriyoti.

Zokirova Barchinoy Maxmud qizi (Toshkent davlat Transport universiteti tayanch doktoranti; keldiyorovab@gmail.com)

ABDULLA QAHHOR VA RAYMOND KARVER ASARLARIDA G‘OYAVIY-BADIIY MAZMUN

Annotatsiya. *Mazkur maqolada badiiy asar qurilishida alohida ahamiyatga ega bo‘lgan g‘oya hamda mazmun borasidagi asosli fikr-mulohazalar keltiriladi va ikki yirik yozuvchilarning hikoyalari misolida qiyosiy tahlil qilinadi. Xususan, o‘zbek adabiyoti sahnasida yorqin iz qoldirgan ijodkor Abdulla Qahhor va Amerikaning mashhur hikoyanavisi Raymond Karver asarlaridagi o‘zaro g‘oyaviy yaqinlik, sermazmunlik va ixchamlik masalalaridagi universallik turli xil nuqtayi nazardan ko‘rib chiqiladi. Ushbu ijodkorlar tomonidan ilgari surilgan g‘oyalar o‘zining dolzarbligi, umumbashariy va umuminsoniyligi bilan alohida xarakterga ega ekanligi tahlil ostiga olingan hikoyalari asosida qiyosiy talqin qilinadi.*

Kalit so‘zlar*: badiiy g‘oya, muallif g‘oyasi, lakonik uslub, g‘oyaviy-badiiy mazmun, g‘oyaviy pozitsiya, bosh g‘oya, yordamchi g‘oya.*

Закирова Барчиной Махмуд кизи (докторант (PhD) Ташкентский государственный транспортный университет; keldiyorovab@gmail.com)

ТВОРЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ В РАБОТАХ АБДУЛЛЫ КАХХОРА И РЭЙМОНДА КАРВЕРА

Аннотация. *В данной статье представлены обоснованные мнения об идее и содержании, имеющих особое значение при создании произведения искусства и проведен сравнительный анализ на примере рассказов двух великих писателей. В частности, рассматривается универсальность в вопросах идеологической близости, содержания и лаконичности в произведениях писателя Абдуллы Каххора, оставившего яркий след на сцене узбекской литературы, и известного американского писателя-новеллиста Раймонда Карвера, с разных точек зрения. Выдвинутые этими писателями идеи отличаются актуальностью, универсальностью и всеобъемлющим смыслом и интерпретируются сравнительно на основе анализируемых рассказов.*

Ключевые слова: *художественная идея, авторская идея, лаконичный стиль, идеологическое и художественное содержание, идеологическая позиция, главная идея, вспомогательная идея.*

Zokirova Barchinoy Makhmud qizi (PhD student Tashkent State Transport University; keldiyorovab@gmail.com)

IMAGINATIVE-ARTISTIC CONTENT IN THE WORKS OF ABDULLA QAHHOR AND RAYMOND CARVER

Annotation. *This article presents well-founded opinions on the idea and content, which are of particular importance in the construction of a work of art, and a comparative analysis is made using the example of the stories of two great writers. In particular, the universality in the issues of ideological proximity, content and conciseness in the works of the creator Abdulla Qahhor, who left a bright mark on the stage of Uzbek literature, and the famous American short story writer Raymond Carver, is considered from different points of view. The ideas put forward by these creators are distinguished by their relevance, universality and universality, and are interpreted comparatively on the basis of the stories under analysis.*

Keywords: *artistic idea, author’s idea, laconic style, ideological and artistic content, ideological position, main idea, auxiliary idea.*

Kirish. Badiiy asar qurilishi, shakli nechog‘lik muhim bo‘lsa, yozuvchi ifodalashni maqsad qilgan fikr ham shu qadar ahamiyatli va birlamchidir. Asarda keltirilgan tavsiflar, predmetlar, obrazlar asarning go‘yasini vujudga keltiradi. Yozuvchi tomonidan ilgari surilgan g‘oya esa qahramonlar psixologiyasi, ularning taqdiri, boshidan o‘tkazgan sinovlari ichiga singib ketadi va sujetni harakatga keltiradi. Shu darajada yaxlitlashib ketganidan muallif asar g‘oyasiga alohida to‘xtamay yo ishora qilmay turib, o‘qish jarayonida kitobxonning o‘zi anglab yetadi. Tadqiqotimiz davomida tahlilga olingan adiblar ijodida ham o‘ziga xos

g‘oyaviy-badiiy mazmunni talqin qilish mumkin. Raymond Karver va Abdulla Qahhor hikoyalarida turli-tuman muammolar alohida sujetlar orqali atroflicha muhokama qilingan. Masalan, Raymon Karver o‘z asarlarida kunalik hayotda oddiy insonlar boshdan kechiradigan mayda muammolar, ba’zi shaxslar orasidagi muloqotlarning samarasizligi, yolg‘izlik, izolatsiya, fojiaviy aloqalar, umidsiz insonlar taqdiri, ruhiy uyg‘onish va ba’zi hollarda qalb ko‘zining ochilishi kabi g‘arb madaniyatiga xos masalalar to‘g‘risida yozgan bo‘lsa, Abdulla Qahhor insoniy qadr-qimmat, jaholat, mutelik, tobelik, huquqsizlik va qashshoqlik kabi mavzularni o‘tkir jumlalar bilan ochib berishga intilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Har qanday badiiy asar qaysidir ma’noda real hayotning kichik bir manzarasi hisoblanadi. Turmushning chigal, murakkab jarayonlarida turli-tuman g‘oyalar paydo bo‘ladi va badiiy asarlarga ko‘chganda esa g‘oyaviy mazmunning vujudga kelishiga sabab bo‘ladi. Tolstoy shunday deydi: “Har qanday asar faqat hayotning yangi tomonini ochib bersagina san’at asaridir” [1;292-b.]. A.Chexov “Xat” hikoyasida Tolstoy asarini ko‘zda tutib yozgan edi: “Men bu kitobni butun kun bo‘yi o‘qidim, meni qattiq hayajon chulg‘ab oldi va men hayotning avval bilmaganim yangi unsurlari qalbimning tub -tubidan joy olayotganini sezib turdim. Har yangi sahifani o‘qiganim sari men yana boyroq, kuchliroq, yuksakroq bo‘la bordim” [2;476-b.]. Shunday qilib, badiiy asardagi g‘oya turmush hodisalari ustidan chiqariladigan oddiy mantiqiy xulosa emas, balki hayotni bevosita mushohada qilish, sinchiklab tadqiq etish va obrazli, emotsional ifodalash yakunidir [3;100-b.].

Xususan, Hotam Umurovning “Adabiyot qoidalari”, To‘xta Boboyevning “Adabiyotshunoslik asoslari” hamda Dilmurod Quronov va Izzat Sultonning adabiyot nazariyasiga bag‘ishlangan asarlarida ham g‘oya, mazmun va uning turlari va mavzu to‘g‘risida batafsil ma’lumotlar keltiriladi. G‘oyaviy mazmun nuqtayi nazaridan tahlil qilingan hikoylar esa Abdulla Qahhorning “Anor” va Raymond Karverning “Hikoyalar to‘plami” asarlariga mansubdir.

Tadqiqot metodolgiyasi. Tadqiqot davomida psixologik, biografik, sotsiologik va qiyosiy-tarixiy metodlardan samarali foydalanilgan. Tadqiqotni amalga oshirish uchun ijodkorlar biografiyasi va ijodi bilan yaqindan o‘rganilgan. Tadqiqot obyekti sifatida Abdulla Qahhorning “Boshsiz odam” hamda Raymond Karverning “Ular sening ering emas” (They are not your husband) hikoyasi tanlab olingan.

Tahlil va natijalar. Raymond Karver o‘z hikoyalarida kundalik turmushda kuzatiladigan vaziyatlar nozik munosabatlarga alohida e’tibor qaratgan. Hikoyada jumlalar siyrak, ba’zida uzuq-yuluq suhbatlar asosida shakllantirilgan, bu orqali asarni o‘qish orqali real hayotga sho‘ng‘ib ketish mumkin. Undagi sodalik, kichik-kichik lavhalarning qamrab olinishi, detallardan mohirona foydalanilishi va murakkablikdan chekinish orqali badiiy g‘oyani ifodalay olishi tahsinga sazovordir. Karver kichik odamlar haqida kichik hikoyalar yozadigan kichik rassom sifatida tanilgan. Karverning aksariyat qahramonlari ishchi sinfiga mansub ekanligi rost bo‘lsa-da, ularning muammolari universaldir. Karver ajralish, xiyonat, ma’naviy begonalashuv, alkogolizm, bankrotlik, ildizsizlik va mavjudlik qo‘rquvi haqida yozadi. Bu azoblarning hech biri ishchi sinfiga xos emas va aslida ularning barchasi bir vaqtlar yuqori ijtimoiy tabaqa a’zolari uchun odatiy hol bo‘lgan [4].

Agar yozuvchi o‘z asarida masalani to‘g‘ri qo‘ya olgan bo‘lsa, undan kitobxon ham to‘g‘ri xulosa keltirib chiqaradi. Bundan, badiiy ijodda g‘oyasiz asar ham bo‘lishi mumkin ekan-da, degan yanglish xulosaga kelmaslik kerak. Biz bilamizki, asarda u yoki bu masalaning qo‘yilishining o‘ziyoq muallifning shu masalaga bo‘lgan g‘oyaviy pozitsiyasini belgilaydi-yozuvchi hayotdagi nimaiki narsani muhim–tipik deb hisoblasa, shu narsani asarida tasvirlaydi. Shu sababli asarda muallif g‘oyasi aniq bayon qilinishi yoki qilinmasligidan qat’iy nazar, kitobxon voqealar talqinidan asar g‘oyasini aniq tasavvur qila oladi [5;105–106-b.].

Raymon Karverning navbatdagi “Ular sening ering emas” (They aren’t your husband) deb nomlangan hikoyasi ham g‘oyaviy mazmun jihatidan chuqur va serqirra asarlar sirasiga kiradi. Hikoyaning asosiy g‘oyasi orqali ma’nan qashshoq, o‘z mustaqil fikriga ega bo‘lmagan, erkaklik g‘ururi inqirozga yuz tutgan, hattoki o‘zligiga ham begona bo‘lgan, jamiyatning shaxsiyatiga ta’sir ko‘rsatishiga yo‘l qo‘yib bergan insonning xudbinlik harakatlari ochib berilgan. Shuningdek, o‘sha davrning dolzarb muammolaridan bo‘lgan odamlar o‘rtasidagi raqobat, yaxshiroq yashash uchun har qanday yo‘ldan yurib ko‘rish, jamiyat fikri bilan barcha narsalar va hattoki insonlarga ham baho berish kabi masalalarga urg‘u berilgan. Hikoya qahramonlari vaqtincha ishsiz sotuvchi Erl va tun-u kun ofitsant bo‘lib ishlaydigan rafiqasi Dorin bo‘lib, asar Erlning rafiqasi ishlaydigan qahvaxonaga kelishi bilan boshlanadi. Ayoliga taom buyurtma qilib bo‘lgach, ro‘parasida o‘tirgan ikki erakakning qay tarzda Dorinni haqoratlab, muhokama qilishayotganligi va unga qarata “semiz” deb ta’rif berishganligi Erlning qulog‘iga chalinadi. Erl bu so‘zlardan g‘azablangan bo‘lsa-da, hech narsa deyolmaydi, aksincha, ularning kamsitishlarini “to‘g‘ri” qabul qiladi. Rafiqasi uyga kelgach esa unga

vazn yo‘qotishi u uchun manfaatli bo‘lishini uqdiradi, hatto uyga tarozi ham olib keladi. Tashqi ko‘rinishi haqidagi bunday tanqiddan keyin Dorin ham parhez qilib, mashq qilishni boshlaydi. Oqibatda u haddan tashqari ozib, rangsiz va kuchsiz bo‘lib borar, bu ahvolini ko‘rgach, atrofdagilarda ham e’tiroz paydo bo‘ladi. Dorin Erlga bu holatni tushuntirmoqchi bo‘lganda esa “Ular sening ering emas” degan keskin javobni oladi. Oradan kunlar o‘tib, endi qanday gaplarni eshitishga qiziqqan Erl yana qahvaxonaga boradi va kim xotini haqida biror fikr bildirar ekan deb, kutib o‘tiradi, hatto yonida o‘tirgan notanish erkakka qarata, bu ayol qanday? Nima deysiz? deb so‘rashdan ham uyalamaydi. Erkak esa gaplariga parvo ham qilmaydi. Shunday qilib, “uddaburon” sotuvchining bu safar omadi kelmaydi, ayolini munosib “baholatishni” uddalay olmaydi. Erlning qiliqlarini ko‘rib turgan ofitsantlar bu “mazxaraboz”ning kimligi so‘rashganda, ming afsus bilan “Bu mening erim” deb javob beradi Dorin. Asarda faqatgina mustaqil fikriga ega bo‘lmagan, rafiqasiga jismdek qaraydigan erkak va o‘z qadrini anglamay, unga mulkdek munosabatda bo‘lishiga yo‘l qo‘yib bergan ayolgina emas, butun oiladagi o‘zaro sovuqqonlik, begonalashuv masalasi ham qamrab olingan. Erlning shafqatsiz tanqidiy fikrlari tufayli, Dorin o‘ziga bo‘lgan ishonchidan ayriladi, ruhiy tushkunlikka tushadi va sog‘ligiga putur yetkazadi: *“I hate to say anything, Earl said, “but I think you better give a diet some thought. I mean it. I’m serious”* [6;19-b.]. Yana bir holat orqali muallif Erldagi yashirin xudbinlikni ham fosh etadi. Erl ishlamas, oilani ta’minlamas, ammo ayolining pullarini hisoblab, ishlatishdan hijolat bo‘lmaydigan darajada xudbin edi. *“Every three or four days he drove someplace for an interview, and at night he counted her tips. He smoothed out the dollar bills on the table and stacked the nickels, dimes, and quarters in piles of one dollar”*. Xullas, hikoyada yozuvchining g‘oyaviy niyati, taqdirning aniq manzaralari-obrazlar orqali ixcham va sodda shaklda gavdalanadi. Undagi umuminsoniy g‘oyalar esa asar to‘qimasiga chuqur singdirib yuborilgan. O‘quvchi asarni o‘qib, voqealarning talqinidan, xaraterlarning mantiqiy ketm-ketligidan g‘oyani anglab oladi va mustaqil tahlil qilishga harakat qiladi. Zero, Karver hikoyalarining asl g‘oyaviy-badiiy mazmuni va yashirin maqsadini tushunish uchun bir marotaba o‘qish yetarli emas.

Kuchsiz hikoyaning asosiy kasali g‘oyaning noaniqligidir. Noaniq g‘oya-kuchsiz hikoya demakdir. Hikoyada bir necha personaj bo‘lishi mumkin. Ular har xil gapiradilar, har xil harakat qiladilar, ya’ni ular har xil xarakterlardir. Biroq xarakterlar turli bo‘lishidan qat’iy nazar, ularning har bir harakati asosiy go‘yani ochish uchun xizmat qilishi kerak [7;76-b.]. Abdulla Qahhor tomonidan yaratilgan hikoyalarda ilgari surilgan g‘oyalar ham xarakterlar, detallar va voqealar orqali o‘z aksini topadi. Xususan, yozuvchining “Boshsiz odam” hikoyasidagi birlamchi masala erksizlik, irodasizlik, mutelik, johillik va mustaqil fikrsizlik kabli jamiyatda uchraydigan illatlarning qay darajada inson shaxsiyatida namoyon bo‘lishini ko‘rsatib berishdan iboratdir. Asar qahramoni usta Abdurahmonning qay darajada johil va beshavqat ekanligini eri o‘lib, ikkinchi marta u bilan turmush qilgan Niso buvi va uning qizlariga qilgan ayovsiz munosabatidan ko‘rish mumkin. Qahramonning asl xarakteristikasini ochib berish uchun bir nechta jumlaning o‘zi kifoya bo‘lgan, ortiq tavsiflar va ta’riflarga hojat yo‘q: *“Usta Abdurahmon qizlarni ko‘p uradi. Bir kuni Niso buvi: «Ursangiz o‘sha do‘koningizga olib borib uring», deganida usta: “Ha, joning achiydimi, bundan keyin men urayotganda kulib turmasang, uch taloqsan... ” deb yubordi. Shundan keyin Niso buvi ko‘p martalab “kuldi”* [8;152–153-b.]. Otasining gapidan chiqmaydigan, o‘z erkin fikri va dunyoqarashiga ega bo‘lmagan Abdurahmonning o‘g‘i Faxriddin esa asar g‘oyasini yuzaga chiqarishda alohida o‘rin egallaydigan qiyofa bo‘lib, hikoyaga hajviylik tusini beradi. U otasining xohishi bilan Nazira buvining qizi Mehriga uylanadi, ammo hech narsa o‘zgarmaydi, irodasiz va noshudligicha qoladi. Faxriddinning bunday irodasiz va kuchsiz bo‘lib voyaga yetishida johil otaning hissasi beqiyos, albatta. Qahramondagi bu qadar ojizlik, tor dunyoqarash, fahm-farosatning tanqisligiga urg‘u berish orqali muallif faqatgina biror shaxsni tipiklashtiribgina qolmay, jamiyatda uchraydigan shunday “boshsiz”, “mustaqil fikrsiz”, “kim nima desa o‘ylamay bo‘ysunadigan”, “faqatgina buyruqqa bo‘ysunadigan” insonlar ustidan keskin kuladi va ularning ongsiz harakatlarini tanqid qiladi. Hatto farzandidan judo bo‘lib, bemor ayolini ko‘rish uchun borganda ham, Faxriddin so‘zidan biror so‘z qo‘sholmas, otasining gaplarini qaytarardi:

– *Yaxshimisan...uyda sen yo‘q, dadam qiynalib qoldilar. Yomon bo‘lar ekan...*

– *Kundan kun battar bo‘lgan edim, olib tashlashdi... Naq o‘layozdim...*

– *Xavriyat.*

Biroz avval otasi aytgan “xayriyat” so‘zi ham Faxriddin tomonidan tilga olinadi, ammo qay o‘rinda ishlatishning esa ahamiyati yo‘q edi. Yon-atrofdagi voqea-hodisalarga loqayd, ma’nan qashshoq, majruh insonlar haqida so‘z borganda, “Faxriddin”ning qiyofasi ko‘z oldimizda gavdalandi. Quyidagi gap orqali esa qahramonning chindan ham “boshsiz odam” eknaligi yaqqol ko‘rsatib beradi:

– Ko‘rdim, boshi yo‘q. –iye!.. –dedi Faxriddin og‘zini va ko‘zlarini katta ochib, –bolaning ham boshi bo‘maydimi!.. Dadamdan so‘ray-chi...

Asarning bunday kutilmagan yechim bilan nihoyalanishi hikoyadagi asl mazmunni xulosalaydi. Abdulla Qahhor tomonidan ixcham shaklda yaratilgan ushbu hikoyada g‘oya va mazmun voqealar va personajlar xarakteristikasiga singib ketgan. Asardagi bosh g‘oya–shaxsiyat va o‘zlikning yo‘qolish fojiasini tanqid qilish bo‘lsa, yordamchi g‘oyalar esa ayol huquqlarining poymol bo‘lishi, jaholatning qay tarzda insonlarga ozor berishi kabi masalalar atrofida umumlashadi. Raymon Karverning “Ular sening ering emas” va Abdulla Qahhorning “Boshsiz odam” hikoyasidagi qahramonlarning qanday vazifani bajarishi va qanday go‘yani ochib berishga xizmat qilishi nuqtayi nazaridan ham bir qadar umumiylikni aniqlashimiz mumkin.

“Ular sening ering emas” (They aren’t your husband) va Abdulla Qahhorning “Boshsiz odam” hikoyasidagi qahramonlarning umumiy jihatlari

T/r	Personajlar	Johil	Erksiz	Mustaqil fikrsiz
1	Dorin		O‘z jismiga, puliga egalik qilolmaydi, erining buyruqlarini bajarishdan tonmaydi. Uning gaplariga hamisha quloq soladi, ustidan nazorat qilishiga qo‘yib beradi.	
2	Erl	Ayoliga beshavqat, sovuq munosabatda bo‘ladi, unga obyekt sifatida qaraydi, har tomonlama nazorat qilishga harakat qiladi, ovqat yeyishni to‘xtatishini so‘rashdan ham andisha qilmaydi.		O‘zining erkaklik hamiyatini yo‘qotgan, jamiyatning va atrofdagilarning fikriga qarab ish ko‘radi, begona odamlarning o‘rinsiz gaplari va tanqidlari tufayli rafiqasini vazn tashlashga majbur qiladi, ijtimoiy fikr ortidan ergashadi.
3	Faxriddin		Hattoki kimga uylanishini ham otasi belgilab beradi, kasal xotinini ko‘rish uchun ham undan ruxsat oladi, ayoli og‘riqdan to‘lg‘onib chiqqanda ham, otasi izn bermaguncha uni kasalxonaga olib bormaydi, kaklikka suv qo‘yib o‘tiradi.	O‘zi mustaqil qaror qabul qilolmaydi, bir so‘zni ham ongli ravishda aytmaydi, farzandli bo‘lish masalasida ham otasi bilan maslahatlashishni niyat qiladi, xotiniga aytishi kerak bo‘lgan gaplarni ham otasining so‘zlari bilan ifodalaydi.
4	Abdurahmon	Ayoli va uning bolalarini haqoratlaydi, qo‘l ko‘taradi, birovning fikri bilan hisoblashmaydi, Nazira buvining qizlarini urayotganda uni “kulib” turishga majbur qiladi. O‘g‘lini “boshsiz” qilib tarbiyalaydi.		

Xulosa va takliflar. Xullas, Raymond Karver va Abdulla Qahhor tomonidan yaratilgan hikoyalarda g‘oyaviy, mazmuniy, qahramonlarning xarakteristikasi jihatidan qisman yaqinlik kuzatiladi. Ikkala adibning ham ijodiga mansub asarlarda chuqur umuminsoniy hamda umumbashariy g‘oyalar jam bo‘lgan bo‘lib, rang-barang obrazlar va tugal voqealar orqali sodda shaklda o‘quvchiga tuhfa etilgan. Asarlarni o‘qish davomida undagi g‘oya va mazmunni sekinasta anglab yetamiz va ijtimoiy tuzum, jamiyat ahvoli, insonlar dunyoqarashi, davr talabi kabi masalalar yuzasidan tanqidiy fikr yuritamiz.

Foydalanilgan aqdabiyotlar ro‘yxati:

(1). Толстой Л. Н. О литературе // Собрание сочинений: в 22 т. Москва. Художественная литература, 1983. Т. 15. С. 292.

(2). А.Чехов. Собр. соч. в двенадцати томах. Т. 8, М., 1962, с. 476.
(3). Sulton I. Adabiyot nazariyasi. T., "O'qituvchi", 2005, 100-bet.
(4). Analysis of Raymond Carver's Short Stories – Literary Theory and Criticism.
(5). Бобоев Т. Адабиётшунослик асослари. Тошкент, "Ўзбекистон", 2002, 105–106-betlar.
(6). Carver.R. Collected Stories. The Library of America. New York, NY I0022, 2009, p. 19.
(7). Nazarov B. Adabiy turlar va janrlar. 1-jild, T., "Fan" nashriyoti, 1991, 76-bet.
(8). Qahhor A. Anor. T., G'.G'ulom nashriyoti-matbaa ijodiy uyi, 2024, 152–153-betlar.

Asqarova Zulayxo Yangiboyevna (Urganch davlat Pedagogika unstituti dotsenti v.b.; askarovazulayxo@gmail.com)

MASNAVIY JANRI POETIKASI VA UNING OGAHIYNING BADIIY MEROSIDAGI TADRIJI

Annotatsiya. *Mazkur maqolada o'zbek mumtoz adabiyotida muhim o'rin tutgan masnaviy janrining poetik tabiati, shakliy va funksional xususiyatlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot markazida Muhammad Rizo Ogahiyning tarixiy-badiiy merosi, xususan,"Riyoz ud-davla" asari tarkibidagi masnaviylar turadi. Maqolada masnaviy janrining tor va keng ma'nodagi talqinlari, uning epik va lirik imkoniyatlari yoritilib, Ogahiy ijodida mazkur janrning tutgan o'rni va tadrijiy rivoji ochib beriladi. Asar tarkibidagi masnaviylar miqdori aniqlanib, ular mazmun-mohiyati va funksional vazifasiga ko'ra tavsifiy, voqeaband, panegirik hamda lirik-falsafiy guruhlarga ajratiladi. Tadqiqot natijalari Ogahiy tarixiy asarlarida masnaviy janri nasriy bayonni badiiy jihatdan boyituvchi, tarixiy haqiqatni emotsional va estetik ranglar bilan yorituvchi muhim poetik vosita ekanini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *masnaviy janri, o'zbek mumtoz adabiyoti, Ogahiy,"Riyoz ud-davla", poetika, tarixiy asar, liro-epik janr, voqeaband masnaviy, tavsifiy masnaviy, panegirik, didaktik chekinish.*

Аскарова Зулайхо Янгибоевна (и.о. доцента Ургенчского государственного педагогического института; askarovazulayxo@gmail.com)

ПОЭТИКА ЖАНРА МАСНАВИ И ЕГО РАЗВИТИЕ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ НАСЛЕДИИ ОГАХИ

Аннотация. *В данной статье научно-теоретически анализируется поэтическая природа, формальные и функциональные особенности жанра маснави, занимающего важное место в узбекской классической литературе. В центре исследования находится историко-художественное наследие Мухаммада Ризы Огахи, в частности, маснави в произведении "Рияз уд-давла". В статье освещаются узкие и широкие толкования жанра маснави, его эпические и лирические возможности, раскрывается роль и постепенное развитие этого жанра в творчестве Огахи. Количество маснави в произведении определяется, они делятся на описательные, повествовательные, панегирические и лирико-философские группы в соответствии с их содержанием и функциональной задачей. Результаты исследования показывают, что жанр маснави в исторических произведениях Огахи является важным поэтическим средством, художественно обогащающим прозаическое повествование, освещающим историческую правду эмоциональными и эстетическими красками.*

Ключевые слова: *жанр маснави, узбекская классическая литература, Огахи, "Рияз уд-давла," поэтика, историческое произведение, лиро-эпический жанр, повествовательный маснави, описательный маснави, панегирик, дидактическое отступление.*

Asqarova Zulayho Yangiboyevna (Acting Associate Professor of Urgench State Pedagogical Institute; askarovazulayxo@gmail.com)

THE POETICS OF THE MASNAWI GENRE AND ITS EVOLUTION IN OGAHI'S ARTISTIC HERITAGE

Annotation. *In this article, the poetic nature, formal and functional features of the masnavi genre, which occupies an important place in Uzbek classical literature, are analyzed from a scientific and theoretical point of view. At the center of the research is the historical and artistic heritage of Muhammad Rizo Ogahi, in particular, the masnavis in the work "Riyaz ud-davla". The article highlights the narrow and broad interpretations of the masnavi genre, its epic and lyrical possibilities, and reveals the role and gradual development of this genre in Ogahi's work. The number of masnavis in the work is determined, and they are divided into descriptive, narrative, panegyric, and lyrical-philosophical groups according to their content and functional purpose. The results of the research show that the masnavi genre in Ogahi's historical works is an important poetic tool that artistically enriches the prose narrative, illuminating historical truth with emotional and aesthetic colors.*